

ואין הכוונה על חיי העולם הזה, כי כמה רשעים מאריכים ימים וכמה צדיקים שומרי חוקים ומשפטים מתים בחצי ימיהם, רק הכוונה על חיי העולם הבא, כי הם הנקראים חיים באמת, וכתרגום אונקלוס וחי בהון לחיי עלמא.

והנה כבר הבטיחנו כי בהיותנו עוסקין בתורת הקרבנות – כאילו הקרבנות וקיימנו חקיו ומשפטיו אשר בהם נזכה לחיי העולם הבא. הרחמן יתן חלקנו עם הצדיקים ויזכנו להיות מרצויו וחושבי שמו להתענג מזיו שכינתו כדכתיב ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון אמן.

פרק ראשון; דף ב

'קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה' – אבל מעילה דרבנן יש בהם, שהנהנה – חייב לשלם
דמי הקרן אך לא חומש ואשם, כדלהלן.

יש אומרים שאף על פי שאין בהם מעילה מן התורה, אסורים הם בהנאה מן התורה, מפני שנאסרו מתחילתם ולא היה דבר שיתירם, אלא שאין חיוב תשלומים להקדש רק כשאר איסורי הנאה. כן הוכיחו מדברי התוס' בזבחים (ט: ד"ה ר"י), שיש איסור תורה ליהנות מקדשים שמתו. וכן יש מפרשים דברי רש"י בקדושין (נז: והתוס' שם הקשו מקדשים שמתו שמוותרים מן התורה. וע"ש במהר"ם ובספר המקנה). ואולם מלשון רש"י ביומא (נט: והתו"י שם) וכן מרש"י בפסחים (כו) משמע שמוותרים מן התורה (כאשר הביאו כ"ז האחרונים).

יש מן האחרונים שתמחו על מקור איסור זה, הלא יצאו מידי מעילה. (שפת אמת בזבחים שם, וכן ברש"ש בפסחים לה:). ועיין עוד: מהר"ט אלגאי פ"ה דבכורות; (מנחת חינוך סוף מצוה תמו); חזו"א קדשים קמא לה, ג; בכורות יח, ט יז (ושם כג, א); זכר יצחק ח"א ג, ב; קובץ שעורים ח"ב טו כא, ג – בשם הגר"ח, ושם בסוף הסימן; קובץ ענינים – הערת החזו"א (ומובא בתשובות וכתבים' חזו"א קדשים ב); אחיעזר ח"ב כז, ג, ט; אור שמח מאכ"א ד, יז פסוק"מ יט, ט, ובמשך חכמה משפטים כא, לו ד"ה ונראה לי; ודע אברהם ב, לו; בית וכול ח"א יב; קהלות יעקב קדושין מד (ופסחים לו); חדושים ובאורים כאן. וע"ע בהסבר ענינים אלו באבי עזרי מעילה ב, יב; ג, א; ה, יד.

'הואיל ומרצין לפיגולין'. על גדר 'רצוין לפיגול', אם הוא נוגע רק לענין חיוב כרת (ע' לשון רש"י ורבנו גרשום) או גם לחלות הפסול, שאינו חל ללא 'הרצאה' – ע' במובא להלן ג:
עוד בענין 'הרצאה' בפיגול – ע' במובא ביוסף דעת זבחים ל. מב:

(ע"ב) 'אליבא דר' יהודה לא תיבעי לך דכולי עלמא לא פליגי דאם עלו ירדו, כי פליגי אליבא דר' שמעון...' יש אומרים שהרמב"ם לא גרס כן בגמרא, שהרי פסק כרבי יהודה בשאר פסולים שאם עלו – ירדו, ואעפ"כ בנשחטו בדרום פסק הרמב"ם שלא ירדו (פסולי המוקדשין ג, ו-ז). הרי משמע שאף ר' יהודה לא נחלק [אליבא דרב יוסף שכמותו הסיקו בסוגיא] בשחיטה בדרום לפי שהוא פסול קל יותר, אם משום שכשר בקדשים קלים אם מטעם אחר (עפ"י כסף משנה שם. וע' גם בשפת אמת. ויש הסברים נוספים בדעת הרמב"ם – ע' לחם משנה שם; קרן אורה; חדושי הנצי"ב; חדושי ר' אריה לייב ח"ב כח).

בפירוט שיטות ר' יהודה ור' שמעון – ע' בזבחים פד.

אבל הכא כיון דשחטן בדרום כמאן דחנקינן דמי. תנן קדשי קדשים ששחטן בדרום מועלין בהן. בשלמא לרב יוסף ניהא אלא לרבה קשיא! מאי מועלין בהן – מדרבנן. והמשא ומתן שבתחילת הסוגיא – כדעת רב יוסף, שהמעילה המדוברת במשנה מעילה דאורייתא היא, והשמיענו התנא שמועלים בהם דבר תורה ואינם כקדשים שמתו. אבל לרבה מעילה דרבנן היא וכקדשים שמתו. ודוקא שחטן בדרום, אבל שחט בלילה – אם עלו לא ירדו לר' שמעון. וכן שחט במחשבת פיגול – לדעת הכל אם עלו לא ירדו, ובפסולים הללו מועלים בהם דבר תורה. ואל תתמה שהסוגיא אינה כרבה – שהרי למסקנא רבה איתותב (עפ"י שיטה מקובצת אות ה ולעיל בע"א אות י).

הרמב"ם (רפ"ג דמעילה) סתם בכל מיני הפסולים שאין בהם מעילה מדאורייתא אלא מדברי סופרים, הגם שפסק (פסוה"מ ג, ז) כרב יוסף, שקדשי קדשים ששחטם בדרום אם עלו לא ירדו. ופירש הלחם-משנה (פסוה"מ שם) שנקט הרמב"ם שלפי המסקנא גם רב יוסף מודה שמעילה דמתניתין – מדרבנן היא.

וקשה, הלא רהיטת הסוגיא אינה מורה כן, שהרי ההנחה הפשוטה בתחילת הסוגיא שמעילה דאורייתא היא, ועל הנחה זו בנויה כל הצריכותא ולא משמע שחזרו מכל זה [אם כי יתכן לקיים אותה צריכותא גם לרבה, כלפי מעילה דרבנן].

ונראה, לפי שאין במשמע לומר מתניתין לצדדין קתני, וכיון שבנשחטו בלילה פסק הרמב"ם (פסוה"מ ג, ז) כר' יהודה שאם עלו ירדו, ואמרו במשנה שנשחטו בלילה מועלין בהם [ולא משמע שסתם מתניתין כר' שמעון ודלא כהלכתא] – הרי שמעילה דמתניתין היא מדרבנן, ושוב משמע שגם שחטן בדרום ושאר פסולים, אעפ"י שאם עלו לא ירדו – אין מועלים מדאורייתא. ונראה שזו כוונת הכסף-משנה בהל' מעילה שם.

לפי זה (וגם לפי הסבר הלח"מ הנ"ל) מוכח, שאפילו בפסולי מחשבה שלכל הדעות אם עלו לא ירדו – אין בהם מעילה דאורייתא. וכן נקטו הרבה אחרונים בדעת הרמב"ם. אך יש שכתבו לתמוה על טעמו של דבר (ע' זבח תודה ושפת אמת). ובשו"ת אחיעזר (ח"ב כח, י) צידד, שרק בבשר אין בו מעילה דבר תורה לפי שאינו ראוי לכלום, אבל אימורין הואיל וראויים לגבוה ואם עלו לא ירדו – יש בהם מעילה דאורייתא.

עוד מוכח לפי"ז שאין חילוק בין קדשים שנשחטו בפסול בין שנשחטו בהכשר ועבודה אחרת היתה פסולה – שהרי כולם נשנו בחדא מחתא לענין מעילה, במשנה וכן ברמב"ם.

ועוד יוצא לפי זה שגם הכלל שכלל רבי יהושע מתייחס למעילה דרבנן, שהרי פסולים שאין בהם שעת התר לכהנים, אין בהם מעילה אלא מדרבנן, ומכאן שדבר שהיה לו שעת התר לכהנים, אף מעילה דרבנן אין בו, ופטור מלשלם הקרן. ולא זו בלבד אלא אפילו לא נפסלו כלל ועדיין ראויים לאכילת כהן – משמע ברמב"ם שהאוכל מהם אינו חייב בתשלומין כלל (ובתו"כ משמע שיש חיוב תשלומים. וע' גם תוספתא שקלים ג, י; משך חכמה ויקרא ה, טז; חשק שלמה להלן ט). ואפשר שמקורו מכאן, כאמור – כפי שכתב באבי עזרי (רביעאה) ריש הל' מעילה.

ואולם ב'זבח תודה' כתב לפרש דעת הרמב"ם [שלא כהבנת שאר אחרונים], שבכל אותם פסולים שאם עלו לא ירדו – מועלים מדאורייתא.

ובחזון איש (זבחים יט, ו) נקט כדבר פשוט [ולא הזכיר דעת הרמב"ם], שלא אמרו מעילה דרבנן אלא בפסול בשחיטה, אבל כשהיתה שחיטה כשרה, ואח"כ נפסל, אפילו באופן שאם עלו ירדו, כגון נשפך הדם לר' יהודה – מועלין מדאורייתא, ונשרפת בקודש. ואולם, לפי הבנת הכס"מ והלח"מ בדעת הרמב"ם, בכל אופני הפסול אין מעילה דאורייתא, כאמור.

מבואר בגמרא שכיון שאם עלה לא ירד, לכן יש בקרבן מעילה דאורייתא. ויש לשאול, התיינה באימורין יש צורך גבוה, שהרי אם עלו על המזבח לא ירדו. אבל הבשר הלא אין בו שום צורך גבוה, והוא אסור בהנאה ודינו בשריפה – אם כן למה ימעלו בו? יש לומר מאחר שהדין באימורים ובדם שאם עלו לא ירדו, הרי יש לו דין 'קרבן' וממילא מועלים אף

בבשר הגם שאין בו צורך גבוה. והרי הקרבן כולו מקדשי ה', הלכך יש בו מעילה (עפ"י אבי עזרי מעילה (קמא) ה, יד. ע"ש בהרחבת הענין).
כפי שהוזכר לעיל בסמוך, ישנה דעה הסוברת לחלק לפי האמת בין בשר לאימורין, שהבשר לפי שאינו בו שום צורך גבוה – אין בו מעילה דאורייתא.

'בשלמא לרב יוסף ניהא' – כיון שאם עלו לא ירדו, לכך מועלים בהם, ואינם כקדשים שמתו.
ויש שכתבו שאפילו לר' יהודה הסובר אם עלו ירדו, יש בהם מעילה דבר תורה. כי אמנם מיעטם הכתוב [מ'זאת היא העולה] שירדו מעל המזבח, אבל אינם כמו דחנקינן. ואולם לרבה שאמר ירדו גם לר' שמעון, והלא לר' שמעון אין שום פסול בקודש שיורד מן המזבח – על כרחך טעמו הוא דכמאן דחנקינן דמי (עפ"י קרן אורה; חדושים ובאורים).
כיוצא בזה כתב ב'לקוטי הלכות' בדעת הרע"ב, וכן בפירוש המשנה לרמב"ם, שסוברים לפי האמת (עפ"י הנראה מתחילת הסוגיא ומסוגיות אחרות) שיש מעילה דאורייתא אעפ"י שאם עלה ירד.

'קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה. אלמא מדאורייתא לא אית להון בדרבנן אית בהון' –
ואף על פי שזהו מלתא דלא שכיחא, גזרו כאן חכמים משום חומרת קדשים שלא יבואו ליהנות מהם (פירוש קדמון מכ"י שבסוף המסכת).
ודוקא קדשי קדשים, שמחיים יש בהם מעילה, וגזרו חכמים לאחר שמתו כדי שייבדלו מהם בני אדם, אבל קדשים קלים שגם מחיים אין בהם מעילה עד שעת זריקה, לא מצינו שגזרו בהם חכמים לאחר שמתו (עפ"י קרן אורה להלן ד. וכן נקט כדבר פשוט הגר"ר בנגיס ח"ב נח, ז). אכן מדברי התוס' להלן (יב ד"ה וכי) מבואר שנחלקו בזה עולא ורב חסדא, האם קדשים קלים שמתו מועלים בהם מדרבנן אם לאו.
ולפי מה שצדד בשפת אמת (יב). שיש מעילה בקדשים קלים מדרבנן אף בחייהם, לפי"ז נראה שהוא הדין לאחר מיתתו. אלא שבתוס' שם משמע שלא כדבריו.

דף ג

'חטאת הואיל ולכפרה קא אתיא לא בדילין מינה'. רש"י גרס 'בדילין מינה'. וכן הוא בשיטמ"ק (וכן דנו בגירסה זו התוס' במנחות נב.). וכן הגיה הב"ח בגמרא. ופירושה שאנשים בדלים ממנה עד שתעשה כפרתה, הלכך הוה אמינא שאין צריך לגזור עליה מעילה כשמתה. משא"כ בדברים שאינם באים לכפרה אינם בדלים כל כך.
וצ"ב במה שכתב רש"י (וכן מובא ברבנו גרשום) 'אבל בשאר קדשים כגון עולה ואשם ושלמי ציבור', והלא גם אשם בא לכפרה, ואף במזיד. ואם משום שיש אשם נזיר ומצורע שבאים להתיר ולא לכפר (כבכריתות כו.), הלא גם יש חטאת כזו? ושמה הכוונה לאשם תלוי שאינה מכפרת אלא תולה להגן מעונש עד שיוודע לו. או הכוונה לר"א שאמר (שם כה). מתנדב אדם אשם תלוי (ויש פוסקים כן להלכה), ולכך אינה חמורה לאנשים כל כך להיבדל ממנה, וכעולה שאינה באה על חטא מסוים.
ויותר נראה שאעפ"י שהאשם בא לכפרה, קדושת החטאת חמורה יותר, וכמו שכתב רש"י להלן ז: (ד"ה אילו הפריש). וע' זבחים פט. 'חטאת קודמת לאשם מפני שדמה ניתן לד' קרבנות על היסוד'. וצ"ע.

'חטאות המתות ומעות ההולכות לים המלח – לא נהנין ולא מועלין'. מבואר ברש"י (כאן ובנזיר כה):